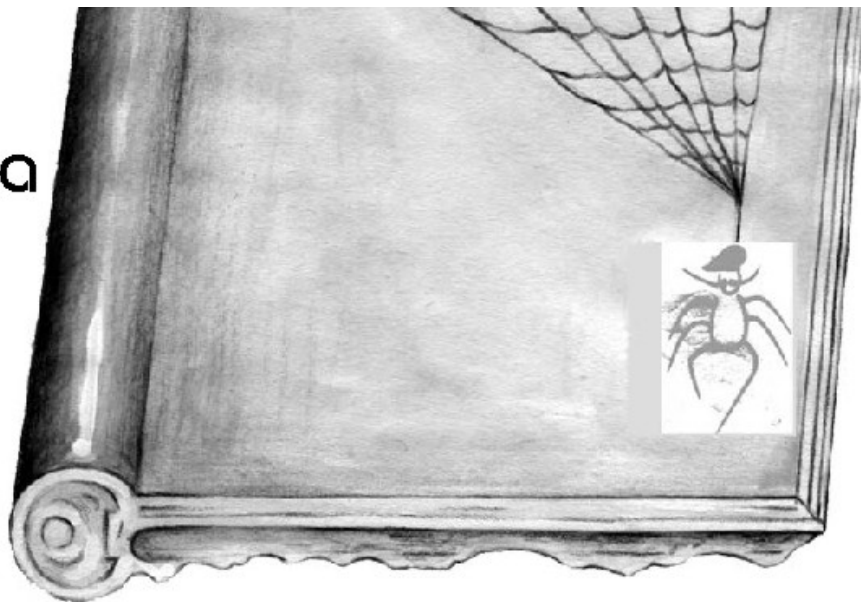

Инди́каѡи́вна

Кулѡу́рна

Сѡраѡегу́ја

АГТИС - ПРИДЕЦ

А. СУБЛИМАТ НА ПРОЕКТОТ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА НА ПАРТИЦИПАЦИЈАТА ВО КУЛТУРНАТА ПОЛИТИКА НА ПРИЛЕП - ИПКПП

☞ *Сублимайт*

Креирањето на проектот ИПКПП, претставува логички след на имплементиранит проект - ОПИС¹. Реализираните активности² во рамките на ОПИС, ни овозможуваат сублимирање и изведување заклучоци, коишто ги искористивме како базични индикатори во текот на проектното планирање на ИПКПП. Овој проект користи стратегија на неисклучување, претпазливост и постапност - секој да си го најде и заштити својот интерес во процесот на индикативно планирање на културниот развој на Општината Прилеп.

☞ Рамка на овој проект е Законот за локална самоуправа и новата улога, што општината ќе ја добие во грижата за креирање локална културна политика, или барем за акцептирање на насоките, што ги творат независните структури во културата во Прилеп. Изборот на развојните насоки поаѓа од постоечките хумани и материјални ресурси и се надоградува на интересите на културата, фондирајќи се на краткорочни, мали вложувања, кои брзо ќе го вратат профитот или ќе предизвикаат интерес за вложување во културата. *Културниот туризам и културната индустрија преиспитуваат логична насока за развој.*

Основни замисли: Овој пат сите ние (кои сме во културата и околу неа) мораме да се „дрзниме“ и да се обидеме да ги направиме нацрт верзиите за планирањето во културата и културната политика на локално ниво. Заради тоа на планерите (креативните тимови) им е потребна сета можна помош од локалните актери и фактори во културата.

¹Проект:“Од пајажина исткаена свила”, 2002-03г.. донатор: ЕЦФ и ЕКУМест; имплементација АГТИС; публикација “Од пајажина исткаена свила-By spider net threaded silk”, АГТИС-АСТАС, 2003, Прилеп

²Анкети со: НКТ, со ВЕКИ, со претставниците на централната и локална власт; Интервјуа со: успешни уметници и менаџери; Интегрирана база на податоци; Централен воркшоп: "Агора на културата"; www.wws.org.mk, публикација...

☞ **Цели:** Формирање и почеток на институционализирањето на стратешко градско тело за култура *КРЕАТИВЕН КУЛТУРЕН БОРД НА ПРИЛЕП (ККБП)*, тело што ќе обезбеди планирање и развојност на културната политика во градот и згрижување на интересите на НКТ, искажани во форма на “Нацрт - НКТ-КОДЕКС”-ПЛАТФОРМА ЗА УЧЕСТВО НА НКТ ВО ККБП;

-Ревитализација на културата и процесите на индикативен културен развој, започнати со првиот неминовен степен ПЛАНИРАЊЕ. Заради тоа овој проект произведе и “НАЦРТ -ИНДИКАТИВНА КУЛТУРНА СТРАТЕГИЈА НА ПРИЛЕП-ИКС”. Зошто ИКС а не Културна стратегија на Прилеп? Затоа што е потребно време ИКС да се провери во пракса, да се надополни и во неа да се вклучат сите заинтересирани.

☞ **Главни активности за остварување на проектниите цели:**

- Кампањи за сензибилизација на целните групи;
- Работилници со НКТ за креирање НКТ-кодекс и избор на претставници од заинтересираната културна јавност за учество во ККБП;
- Работилници со факторите во културата (претставници на политички партии, градоначалникот и деловниот сектор) за поддршка на идеите на проектот;
- Кампања за поттикнување свесност за организација на ККБП;
- Изборна работилници за формирање на ККБП и неговите тела;
- Изготовка на потребните акти и нивно прифаќање од Локална самоуправа (ЛС)
- Промоција на публикацијата со проектните резултати и акти.

☞ **Проектни производи:**

- Креативен културен борд на Прилеп (ККБП)
- Нацрт – „НКТ-кодекс” (платформа на независниот културен сектор (НКС) за учество ККБП
- Нацрт - Индикативна културна стратегија на Прилеп (ИКС)

Б. МЕТОДОЛОГИЈА НА ПРОЕКТОТ

Почетни индикатори во одредувањето на целите на проектот ИПКП се резултатите³ од претходниот проект ОПИС. Сумирањето на анкетните резултати, од тој проект ни ги посочи *периите катџџории културни актиери*: Независни културни творци (**НКТ**) и менаџери, вработени во етаблираните институции на културата (**ВЕКИ**) и креатори на културна политика и одлучувачи. Во текот на идиоматската подготовка на проектот ИПКП идентификувавме уште една категорија заинтересирани соработници на културата–претставници на *бизнис сектиороти*, спремни за соработка со културата и претставници на политичките партии. Интересите на другите целни групи се спојуваа во **НКТ**, што на НКТ им даде *централна улога*. Нашата идеја се состоеше во тоа да се обидеме да воспоставиме двонасочни врски меѓу овие сектори, „врамувајќи“ ги во *еден класиер за култура*, којшто ќе има една *цел*: *потииткнување на културниот развој и подобрување на културата според европски принципи и партиципациивен манир во планирањето*. При тоа АГТИС практикуваше *стираиџија на потиитност и претиазливост* - поточно *стираиџија на инклузија*⁴, (секој и најмалку заинтересиран за проектните цели беше вклучен во процесите на планирање). Проектниот тим сметаше дека е неопходно вклучување и на заинтересирани претставници од деловниот сектор, политиката и врвните донесувачи

³ Активно вклучување на целните групи; воспоставена врска меѓу НКТ и ЕКИ и подобрена нивна соработка, изгладени недоразбирања и предубедувања; запознавање на актерите со синхронитот пресек во културата и со мислењата на централната власт, локалната самоуправа и творците на културната политика за нивните ставови, запознавање на овие целни групи со мислењата на НКТ и ставовите на ВЕКИ, сензибилизација за иновативните концепти на европската културна политика, преку претставувањето на различните модели културни политики; сензибилизација на актерите во културата со идеите за партиципативна култура како излез од кризата на идеи и програми, па и законски решенија,. Подготовка на капацитет за спермно прифаќање на промените што треба да се случат во културата, голема заинтересираност за проектните идеи промовирани во рамките на централниот настан „Агора на културата“; Промовирани (за нас) нови идеи за културен туризам, културни политики, индустрии на културата и сл.

⁴Во изборот на методологијата и стратегијата на проектот ИПКПП, драгоцено беше искуството на членовите на АГТИС, кои на покана на ЕЦФ и ЕКУМест учествуваа на регионалната работилница “Градење врз искуство” (Букурешт 2003,) каде ги презентираа достигнувањата од претходниот проект ОПИС.

на одлуки, па ним им посветивме посебно внимание, користејќи ги своите методи на сензибилизација и специфична едукација (за приемање на новите идеи, концепции и насоки на делување), политичко влијание, а не ретко и лични врски⁵.

В. ИНСТРУМЕНТИ ШТО НИ ПОМОГНАА ДА ГИ ЗАВРШИМЕ АКТИВНОСТИТЕ

- Мали работилници, заради претходна подготовка на нехомогената целна група. Притоа ги применувавме техниките на “пакување” на оперативните задачи во етичка обанда, сублимирање, охрабрување и насочување;

- Лични контакти (“тет а тет”) за да го разбиеме комплексот предубедувања дека културата само троши пари, а нема вистински вредни производи и дека културата нема општествени функции (интегративни, прогностички, функции на поддршка на транзициските процеси);

- Силно фокусирани материјали (“хенд оути”), со цел јасно да се одреди улогата на различните актери во културата, но и заради „пробудување“ на неопходноста од примена на планирањето на културниот развој и заради поттикнување на “апетитите” за повисок дизајн, посоефицицирана презентација или промоција, како можност за остварување дополнителни финансиски средства;

- Методот на постапна сензибилизација и едукација се состоеше во претходна подготовка на учесниците во работилниците и другите средби (пред секоја средба следеше: допис за сензибилизација – мала работилница, следење на “фитбек” – мала работилница со променети групи учесници). Посебно го ценивме методот на проценка на синергии на личности и комбинација од личности во одвивањето на малите работилници, што даде одлични резултати во формирањето на заедничките мислења.

---

⁵ Овој проект (ИПКП) бараше посебни вештини за менаџирање со политичари, при што и најмала информација поместуваше се во нивната ориентација кон проектот.

- Понуди - писма за соработка;
- Минуциозно претходно испланирани работилници со избрана конкретна целна група, со вкalkулиран ризик (дневник на проектн ризик); користење на методот „браин сторминг“ работилници и метод на еволуција на една – во друга група проблеми, со менување на референцијалната рамка на проблемите⁶. Овде се одеше на елиминација на „rul out“ синдромот, кој секоја активност ја претвора во бескрајна дискусија „без дневен ред“ (што се практикува во дебатирањата низ Македонија, скоро во сите области);
- Наведување на разговор за очигледните промашувања во културата, што се случуваат во последните години, како „демоклов меч“ над сите оние кои се за одржување на „статус – кво“ состојба (тука спаѓаат и злоупотребите на урбаниот простор, неадекватно уредување, општото ниво на култура...). Ова претставуваше силно средство за добивање согласности;
- Нагласување на изнајдениот најмал заеднички содржател на можна визија на културата (некоја состојба, која сите ја посакуваат и која не е спорна во ниту еден поглед) и нагласување дека нејзиното остварување зависи од нашата сила;
- Откажување од педантната позиција за се што се случува во културата да биде крив некој друг⁷ (описот на секоја состојба започнуваше со прашањето: „каде е нашата вина за тоа“).
- Користење на медиумите како алатка за имплементација (сензибилизација) и потенцирање на важноста на активностите, како и за обезбедување широко присуство на заинтересирани.

---

⁶ Тоа е дозволиво, заради многуте недонесени регулативи во културата и фазата на “трагање” по решенија.

⁷ Во рамките на минатиот проект, за состојбите во културата “беа криви”: “западот”, “политичарите”, “партиите”, “вработените во културата”, “министерството за култура”, “менаџерите во популарната култура”, Америка, НАТО, Албанците, Македонците, соседните држави.... а ниту еднаш “НИЕ”.

Г. РЕАЛИЗИРАНИ РАБОТИЛНИЦИ:

Работилници со независните културни творци - НКТ

Г.а.1. Работилница: “ОПИС- вијора епизода“, 23.09.2003, Прилеп

✿ *Цел:* Сензибилизација и подготовка на НКТ за организирано учество во Партиципативниот модел на локална културна политика.

✿ *Генерални заклучоци:* НКТ ги поддржуваат идеите и предвидените производи на проектот ИПКП; Улогата на ККБП и начинот на делување сеуште не им е јасен и побараа на следните средби да се задржиме повеќе на ККБП; НКТ се свесни дека само на организирано ниво би претставувале некој вид конкуренција на ЕКИ, конкуренција што е неопходна за развој и напредок на културните производи, конкуренција поттикнувач на иновативни процеси во културата; Организирањето на ниво на платформа засега им изгледа како добро решение, посебно поради нагласувањето на можноста дека таа е **развојна илајџформа** и само од нив зависи во колку цврста структура ќе се оформи во иднина. Повеќето побараа, платформата да се развива во заедништво, да се контактира со слични такви организациски форми на Балканот и Европа и постепено да се институционализира во повисоки организациони форми. НКТ сакаа да ги чујат и визиите на АГТИС за понатамошен развој на оваа платформа и побараа специјално организирани работилници за таа намена. Исто така, неколку НКТ бараа да изготвиме компаративна студија за постигнувањата на програмата на ЕЦФ и тоа со анализа на секоја земја (секој акционен проект) во контекст со позитивните закони за култура во тие земји. НКТ активно се вклучија во усно изнесување на предлози за дополнувањето на НКТ-Кодексот; Остана впечатокот дека европските идеи за културата како дистинктивна од другите не се доволно јасни. АГТИС вети дека ќе им ги предочи овие постигнувања на акционите проекти за креирање КП, кои се финансирани од ЕЦФ, како и другите наши сознанија во тоа поле.

Работилници со независните културни творци – НКТ

Г.а.2. Работилница: “Предлоз: Нацрт НКТ кодекс”, 01.10.2003, Прилеп

☛ *Цел:* Организирање на НКТ на ниво на платформа заради вклучување во партиципативниот модел на одлучување во локалната културна политика.

☛ *Генерални заклучоци:* НКТ си забелажуваат на својата немарност, и покрај настојчивоста на проектниот тим на АГТИС - писмено да ги достават предлозите за дополнување на НКТ кодексот; НКТ нагласуваат дека и после овој формален чин нема да бидат спремни самостојно и организирано да се претставуваат и побараа асистенција од АГТИС во прво време. Координаторот на проектот во име на АГТИС им предочи дека нашата асистенција нема да трае долго, заради тоа што ќе почнат обвинувања дека го користиме НКС за сопствена промоција и корист (искуства од минати проекти), а исто така и имплементацијата на проектите и програмски активности не спречуваат во тоа; При искажувањето на предлози за дополнување на НКТ-кодексот се забележува помешување на оперативното ниво со стратешкото, големо влијание на сопственото его, неможност да се одредат приоритети, актуелни сезонски интереси и сл.; НКТ веќе ја разбираат улогата и начинот на функционирање на ККБП и ја промовираа идејата за учество во ККБП со пет свои претставници, избрани на следна работилница;.

Работилници со независните културни творци - НКТ

Г.а.3. Работилница: “Избор претставници на НКС во ККБП”, 09.10.2003, Прилеп

☛ *Цел на работилницата:* Воспоставување системи за квалификуван избор на претставници на НКС за учество во ККБП и квалификуван пристап на НКС во процесите на планирање и одлучување на општинско ниво, во сферата на културата.

Работилници со претставниците на независниот културен сектор – НКС

Г.б.1. Работилница “Претставниците на НКС пред ИКС” 19.12.2003

☞ *Заклучоци:*

- НКС претставниците, со незначителни забелешки на составот на претседателството на ККБП, се согласуваат и ја поддржуваат досегашната работа на претседателството на ККБП;
- Претставниците на НКС предложија во прв план да се имаат: развојот на културниот туризам, индустриите на културата и да се отфрли пасивниот пристап кон современите културни случувања; критичко разгледување на предложениот текст на Н-ИКС;
- Побараа средба со координаторите на креативните тимови и со претседателството на ККБП;

Г.б.2.Работилница: „Анализа и дојолнување на Нацрт- Индикативната културна стратегија на – Прилеп,23.12.2003,

☞ *Заклучоци:*

- Креативниот тим за културна, деловна и туристичка соработка разделен е на групи, кои ќе работат посебно а водачите на групите ќе работат заедно (група за културна, за туристичка и група за деловна соработка; водачи на групи: Н.Јариќ, Е. Иваноска и В. Андоноски). Искажаните предлози на НКС се вметнати во текстот на Нацрт ИКС на Прилеп

Г. в. Конститоривна седница на Креативниот културен борд на Прилеп, 06.11.2003 г.

☛ Генерални заклучоци

-Идејата за прифаќање на партиципативниот манир на одлучување во културата и кластерскиот модел на организирање е прифатен со задоволство и тоа ни дава голема надеж дека за брзо време ќе ги промени досегашните начини на носење одлуки и планирање на локално ниво;

- Кластерскиот пристап на организирање во културата треба да доведе до резултат актерите во културата, а не политиката, да ги креира моделите на работа, одредувањето на потребите и насоките на културниот од. Политиката мора да има корист од работата на актерите во културата и тоа би се направило преку координирањето на различните интереси во културата; За тоа да се оствари потребно е секторот на култура да гради капацитети за застапување, лобирање, соработка, планирање, мобилност и проактивност – концептот на политики на култура сето тоа го вклучува.

- Нови насоки (европски и светски) кои уметничкото дело и уметноста во целост ја ставаат во функција на развојот и напуштање на ларпурлратистичката димензија на уметноста, што не значи промоција на кичот, туку нејзина поставеност во интерес на заедницата;

- Недостаток на хумани ресурси во културата (дијапазон на видови актери во културата) од областа на менаџментот, општествената прогностика, применетата културна политика, операторството, презентацијата и сл.; потребно е преформулирање на културата и процесите на индикативен културен развој -започнати со градење капацитет за стратегиско планирање;

- Непостоење модели за локални даноци, кои би биле респектабилни извори на приходи на локално ниво и исконплицирани процеси на легислација во доменот на фискалната децентрализација;

- Непостоење градско тело, кое би претставувало квалификуван соговорник на слични институции од другите општини, странски институции (консултантски и донаторски, мрежи од владин и невладин карактер и сл. Дури и мрежата на национални институции нема со кого да разговара на локално ниво, ако нема такво тело).

В. Седници на претседателството на ККБП

Г.в.1. Седница на Прејседателството на ККБП, 12.11.2003, Прилеп

☞ Извадок од записник:

Прифаќање на предлогот за измени и дополнување на ККБП; Предлог акти неопходни за функционирање на ККБП и обврска за изработка на Деловник за работа; кратка едукација за основните принципи врз кои ќе се базира креирањето на Нацрт Индикативна културна стратегија. минимални барања (стандрди) за креирање стратески акти, договарање начела и предвидени ефектите од краткорочно, среднорочно и долгорочното планирање на стратеските акти, поделба на работата помеѓу водачите на тимови, анализирање на предложените критериуми за оценка квалитет на манифестации кои ќе имаат место во Н-ИКС.

Г.в.2. Прејседателството на ККБП, 19.12.2003, Прилеп

☞ Извадок од записник:

Прифаќање на пристигнатите предлози за измени и дополнувања на претседателството. Дополнување на Предлог - деловникот за работа на претседателството на ККБП во согласност со усвоената организациона рамка за функционирање на ККБП во форма Здружение на граѓани: Собранието на ЗГ “ККБП” го сочинуваат 37те делегирани претставници присутни на оснивачкото собрание. Обврска за креативниот тим за стратеско планирање да ја заврши и да ја достави до претседателот Нацрт верзијата на ИКС на Прилеп, по што истата во најкраток рок ќе се достави до сите членови на претседателството, раководителите на ЕКИ во Прилеп, советникот на проектот д-р Вилиќ и заменикот министер г-ѓа Корнети, до претставниците на НКС и некои еминентни лидери на мислење и експерти во областа на културното планирање, со кои АГТИС има воспоставена редовна соработка.

Г.в.3. Прејседателство на ККБП, 26.12.2003

☞ Извадок од записник:

Без забелешки усвоен е Деловникот за работа и веднаш е започнато со разгледување на Нацрт – Индикативната културна стратегија на Прилеп (Н-ИКС- во натамошниот текст). Координаторот на

проектот ги запозна присутните со ставот на НКС и нивните предлози за Н-ИКС а претседателството се согласи предлозите на НКС да се вметнат во Н-ИКС. Таа ги изнесе и согласностите на консултураните лидери на мислење и експерти на кои им беше доставен предлог текстот. Следеше кратко осврнување на основните принципи, застапувани при креирањето на Н-ИКС. *Генерален заклучок* е дека сите присутни членови на претседателството детално и аналитички пристапиле на предложениот текст и целосно се согласуваат со стојалишта на креаторите на Н-ИКС. Сеуште на моменти неможат да се ослободат од оперативното ниво, па искажуваат предлози за идни проекти кои се дел од Стратегискиот план, кој ККБП треба да го подготви, за да може да започне со имплементацијата. Поставена е дилема зошто одредени манифестации се силно поддржани од Н-ИКС, па по многу деталното прегледување на поставените критериуми според кои се избрани манифестациите и констатацијата дека нема фаворизирање - постигната е согласност. *Средбата е завршена со согласност да се побара средба со градоначалникот, каде тој ќе биде зајонан со идните намери на претседателството на ККБП и со предлогите на Н-ИКС*⁸.

Г.4.Јавност и презентација:

Пред почетокот на Работилниците, во централната емисија “Спектар”, на локалната ТВ и радио мрежа, емитувано е соопштение за одржувањето на работилниците, а ден потоа на истата емисија емитуван е извештај од одржаните средби (24.09.2003, 08.10.2003, 10.10.2003). Средбите ги проследија и новинари репортери на национални пишани, ТВ и радио медиуми. За Креирањето на ККБП емитуван е извештај на МТВ во емисијата “30 минути за...” (11.11.2003), во “Утрински Весник” (24.11.2003, стр 14); Приказ на проектот, Билтенот “Културни политики” зима 2003, стр 23-24”*Нова Македонија*”(14.02.2004, стр.10); Македонско радио (16.12.2004).. Македонско радио I програма, “Утринска програма” 28.01.2004: “Активности на АГТИС во 2003 година”; Македонско Радио II програма – 21.01.2004, телефонско интервју за проектот “ИПКПП”.

---

⁸ Средбата со градоначалникот е остварена на 14.01.2004, и договорена е презентација на Н-ИКС пред советниците на СО Прилеп

Д. ПРОЕКТНИ РЕЗУЛТАТИ

Д.а. НАЦРТ “НКТ КОДЕКС”

Д.б. КРЕАТИВЕН КУЛТУРЕН БОРД НА ПРИЛЕП (ККБП)

Д.в. ИНДИКАТИВНА КУЛТУРНА СТРАТЕГИЈА НА ПРИЛЕП (ИКС)

☛ НАЦРТ “НКТ КОДЕКС” (ДОГОВОР ЗА УЧЕСТВО ВО ККБП)

1. Основни значења на учесивојто на НКТ во ККБП.

“НКТ КОДЕКС” претставува формален акт со кој НКТ ја озваничуваат својата волја за заеднички настап, како рамноправен партнер на ЕКИ во поттикнувањето на локалниот културен развој. Оваа нацрт верзија на Кодексот, ги содржи и минималните барања на НКТ до овој проект и до ККБП и ги одразува генералните определби за положбата на НКС (“приватниот сектор” во културата) во општото културно опкружување.

Според видот НКТ Кодексот претставува „*илајџформа*“, која понатаму може да се развива. Платформата не е акт на НКТ – каде ја искажуваат грижата за сопствената положба, туку резултат на убедувањето дека не е можна ефикасна, естетски вредна и богата култура без активно учество на НКТ. Тоа значи дека НКТ повеќе се нудат себеси и сопствените услуги за општо добро – па што и да значи тоа, отколку што бараат и претставува резултат на согледувањата и критики што НКТ ги претрпеа во рамките на проектот ОПИС, па и на генералниот заклучок дека нивната независна положба зависи од нивната неорганизираност, недоверба и недостаток на организациски капацитет „за нешто повеќе“. Платформата е можност за вклучување на НКТ во процесот на одлучување на локално ниво и одредување на начините на кои НКТ ќе ги остваруваат своите интереси во ККБП.

Оваа Платформа ги почитува дефинираните принципи на партиципативноста и е специфичен канал низ кој НКТ ќе ги пласираат своите културни производи до ККБП, кој пак понатаму предлогот ќе го

“прекрши” низ политичка, економска и други призми, коишто се неопходни алатки во индикативното планирање на културниот развој на Прилеп, па така ќе “одреди” што е добро за општиот интерес на културата и градот и дали е тоа во согласност со темелните усвоени насоки на ККБП, акти на градот и државата.

2. *Сѝрајџешко ниво на Кодексот*

Стратешкото ниво на овој Кодекс е обид да се стават локалните фактори (ЛС) во “рамки”, односно – тие да се обврзат и ограничат низ соработка, заради користа што од тоа ќе ја имаат. Тоа е компромис на нивото на уметноста и нивото на политиката (во наша верзија) или на тие два јазика. Со воведување на правила на игра, полето на политиката се смалува, а се зголемува полето на Културниот стратешки и креативен пристап. Заради “смаленото поле” политиката ќе добие нови можности од работата на ККБП. Процесот на добивање способни работни тимови (креативни тимови во културата), кои би работеле за корист на градот мора да биде проследен со обврски спрема тие тимови. Тоа е *мојторна сила* на ангажирањето на НКТ во ККБП: ние ќе изработиме квалитетни нацрт програми, индикативна стратегија, која може (а не мора) да придвижи локален економски развој (туризам), а ЛС ќе препушти дел од суверенитетот во одлучувањето, а нарочно околу оценките за квалитет и есенцијалност на уметничкиот производ и стратегии за нивна презентација. Тоа ќе воведо правила на игра во квалификацијата и категоризацијата на културниот производ на локално ниво, што е “рак рана” за здобивање доверба на НКТ во применетата културна политика. Тоа исто така ќе значи грижа за развој на критиката во културата – елемент без кој нема да има развој, туку само “статус – кво”. Заради тоа, овој акт се базира на “закономерно” вклучување на најпосветените, кои имаат верба... кои нешто ќе дадат, и ќе се грижат тоа да не се заборави или злоупотреби.

☞ **Д.Проектни резултати - а. НАЦРТ “НКТ КОДЕКС”**

III.1. Главни цели на учеството во ККБП

Основна цел на учеството на НКТ во ККБП е подобрување и збогатување на локалното културното живеење; Креирање и прифаќање стратешки акти за култура на локално ниво, индикативно и стратешко планирање во културата и планови за локален развој, во кои е потребно да се заштитат интересите на културата – капацитативно, превенциски, прогностички;

-Грижа за статусот на НКТ во целокупното културно живеење; Придонес кон формирање морални и естетски ресурси во културата и контрола на постапувањето со културното и природното наследство;

-Олеснување на пристапот кон одлучувањето во културата на локално ниво;

-Придонес кон експертскиот и партиципативен пристап кон односите, планирањето и активностите на културата во Прилеп.

III.2. Мисијата на НКТ Кодексот се состои во креирање нови културни политики – базирани на реални индикатори, подобрување на нивото на односи во културата, внес на придобивките од европските искуства, *преку* поврзување со индустрии на културата, културниот туризам и другите форми на туристичка експлоатација на културното наследство, производите на современи изми и правци во културата, природните реткости и богатства.

III.3. Начин на функционирање

Учеството на НКТ во ККБП ќе се одвива преку 5 избрани претставници, кои ќе полноправно ќе учествуваат во ККБП; НКТ ќе треба да бидат редовно информирани за сите предвидени активности и одлуки на ККБП, како и за прилики (грантови, акции на МК, ЛС, ЕКИ);

III.4. Делување

Настапот на претставниците на НКТ во ККБП ќе биде во склад со убедувањата и ставовите на НКТ, а за важните прашања од работата на ККБП, ќе се бара мислење од НКТ. Во рамките на ККБП, НКТ претставниците ќе се обидат да овозможат: Влијанија врз ЕКИ и медиумите (и олеснување на пристапот до нив); влијание на одлуките на ЛС, во врска со естетски суд за духовниот, културниот и урбаниот простор и спречување злоупотреба, вулгаризирање и намалување на компонентите на естетиката; почитување на интегритетот на уметникот и неговите дела; афирмирање на локалните културни вредности на сите нивоа; помош и култивирање на аматерската култура, вклучување и увид на/во поп, суб и слични култури; развивање на системи на транспарентност и правичност во грантирањето и залагање за правилна имплементација на истите.

III.5. Визии

Што сакаме да видиме во културата за неколку години: Пазар на културни производи и сите форми на дотиран пазар на културни производи и регулација на такви пазари „од долу – кон горе“; развиени капацитетите на НКТ за врвна културна размена, зголемена валоризација и приход од творештвото низ културен туризам, културната индустрија и творење за културната индустрија; специјализација на НКТ, посебно во областа на високиот дизајн и презентација; развиена културна критика и поедуцирана публика, бројност, статусен и имотен дијапазон на публика, едукација за културното наследство, нови методи и нови уметнички канали (медиуми); едуцирани медиуми за презентирање на културни настани, специјализација за промоторски, кураторски, застапувачки и др. работи, изграден капацитет и канали за застапување во културата; едуцирани врвни кадри (доспецијализација) во странство; директен **влез во големите европски планови за развојот на културата – без посреднички инстанци**, интернационализација на плановите на полето на културата и програмите за регионален пристап, како и поголема мобилност на актерите во културата, за сето тоа да можат да го остварат.

III.6. Инстѝрументѝи на визијата (Генерален оѝератѝивен нацѝрѝ – ГОН)

Како стратешки механизми (алатки) со кои тоа може да се оствари ги идентификувавме:

Компатибилност на плановите во културата со локалниот економски развој за заштита на интересите на културата (контрола на основните муниципални акти – за развој на културата);
Развиена култура на плуралитет на идентитети, како замена за етничките идентитети и градење уметнички „сенс“ на идентитетот; слободно истражување во идентификацијата на личноста и нејзиниот однос со културата (културна проекција - академска дисциплина: култура и личност);
креирање препознатлив и легитимен дистинктивно-кооперативен однос со европските култури;
Едукација на врвни културни оператори по методот на културна соработка и методот на твистери;

- Отстранување на пречките за мобилност; Отстранување на посредничката улога на разни инстанци во културата (помеѓу земјите на ЕУ и земјите од ЈИЕ, посебно во односите на финансирање на програми и проекти), кои ги идентификувавме како инстанци, кои ги усложнуваат проблемите и ја блокираат акцијата „од долу – кон горе“, со што се губи огромен културен потенцијал и текот на автохтони симболички вредности, нивна замена со поголема директна соработка на културните оператори, уметници, директорите на здруженија и институции.

Развој на културата на самокритика, историска деконтаминација и јакнење на капацитетите и можностите за пристап на генијалните поединци на „топ“ местата на културата во Европа, прекугранична соработка во таа насока.

- Признавање на ситуациите на „привиден културен хаос“, како еминентна фаза на реструктурирањето на Европа, кој може да внесе голем естетски и културен потенцијал во културното преформулирање на европскиот дух, да идентификува нови актери и моторни сили на промените, на специфичен начин да ја поттикне културната и духовна идентификација на европјаните и да претставува фактор на легитимизација и капацитет на промените, кои настануваат со приемот на новите членки во ЕУ.

- Јакнење на процедурите за пристап до европските фондови за култура (ниво на идентификација на апликантите и идентификација на проектните идеи), јакнење на механизмите за контрола на проектната имплементација, како и едукацијата за таквиот пристап; јакнење на капацитети за пристап до европските уметнички и туристички пазари, без инволвирање било какви посреднички институции;
- Обезбедување доволно организациски потенцијал, докази, сила, критична маса и притисок од страна на организациите и институции во државите од ЈИЕ за рефлексивност на (погоре) опишаните инструменти врз владите на сопствените земји;
- Водечка улога на ЕУ за вршење притисок врз министерствата за култура на земјите во ЈИЕ, преку конкретни барања до нив, кои се креирани во соработка со организации, институции и мрежи во конкретна земја.

III.7. Етички принципи на планирање и делување:

Правно финансирање и законско кодифицирање на интересите на групите во културата и заштита на авторски права, јакнење на лична одговорност и доблесност, признавање на индивидуална моќ на единките – “индивидуален код”, помош за нови, неразбрани или ретки уметнички и културни форми: стрип, глумечки перформанси, монодрама...; демистификација на шунд, спречување инструментализирање на состојби и ситуации во културното живеење, обогатување на културната понуда со нови сектори: карпеста уметност, андерграунд култура, култура на националности, други конфесии, Обогатување на медиумскиот потенцијал за протежирање на културата, структуриран и адресиран настап во презентацијата.

☛ Д.6. КЛАСТЕР ЗА КУЛТУРА И КУЛТУРЕН ТУРИЗАМ НА ПРИЛЕП

Д.6.1. Улога на Креативниот културен борд на Прилеп (ККБП)

ККБП (ке) е советодавно тело на Советот на Општина Прилеп, коешто има за цел стратешки да го планира културниот развој, а посебно во областите на создавање на “вишок на вредност” на културата и природните убавини на Прилеп. ККБП се грижи за ресурсната заснованост на плановите, истражува области во кои не постојат планови за развој и организира хумани и други ресурси за таа намена и претставува специфична рамнотежа на координирани интереси чија корист е културен развој во Европски насоки. ККБП функционира низ грижа за сите аспекти на културата, преку преценка на плановите, кои ги творат сите други актери во културата на локално ниво. Посебна грижа му е усвојувањето на плановите, што ги креираат творат Креативните тимови. ККБП може да биде и повеќе, а тоа зависи од силата на инволвираните личности и нивната посветеност и влијанието, кое може да го оствари.

Д.6.2. Начин на функционирање на ККБП

ККБП има претседателство составено од 9 членови, претставници на различните сектори инкорпорирани во него. Тука се и политиката и локалната самоуправа. Одлучува со просто мнозинство гласови. Ова тело, својата вистинска функција ќе ја добие со пренесување на надлежностите од областа на културата на локално ниво и соодветните фондови, а дотогаш треба да се самоизгради, да ги креира и зајакне сопствените капацитет за исполнување на улогата – која си ја има зададено. Тоа ќе се јакне низ едукација и планирање на базичните акти на градот од областа на културата и инкорпорирање на интересите на културата во поголемите стратешки планови од локален карактер. Исто така, ова тело ќе јакне низ акциони единици (проекти, акции, програми).

Д.б.3. Движечки сили и ѝринциѝ

ККБП е координиран систем на различни интереси. На запад би го нарекле “Кластер за култура”. Сите сектори и актери во општеството се водени во своите постапки од сопствениот интерес. Заради тоа, мора да се сфати дека немаат сите актери во една средина исти гледања на насоките на културата, а концептот на “патриотизам”, “уметност, која се подразбира”, “општо добро”... се само флоскули од минатото. Единствено способни за таков кроссекторски и партиципативен пристап се културните оператори, политичарите и бизнисмените, затоа што имаат доволно социјални вештини, познавање на внатрешните компоненти на секој сектор поединечно, а истите се израснати низ остра конкуренција (низ сопствениот интерес за експлоатација на структурите и функционирањето). Тие можат, низ проактивно делување да овозможат искористување на секоја општествена акција за сопствена и корист на културата (сопствените клиенти). Темелните вредности на тој кластер мора да произлезат од културата, но материјалната експлоатација мора да оди со прекршување низ призмата на инвестициите и парите. Тоа е „моторното гориво“ на ККБП.

Д.б.4. Членови на Собранието на Класѝероѝ за кулѝура и кулѝурен ѝуризам на Прилеѝ

☼ Преѝсѝавници на Еѝаблирани инсѝиѝуѝии на кулѝураѝа и наукаѝа -ЕКИ

- Завод и Музеј - директор Рубин Белчески
- Дом на културата „Марко Цепенков“ - директор Благоја Ристески
- Народен театар “Војдан Чернодрински” - директор Стојан Дамчески
- ЈНУ Институт за старословенска култура - д-р Бранислав Ристески – *ѝреѝседаѝел на ККБП*
- ЈНУ Институт за тутун - директор проф. д-р Кирил Филипоски

☼ Избрани ѝреѝсѝавници на независениоѝ кулѝурен секѝор НКС

- Ликовна уметност - Тони Чатлески
- Музичка уметност - Гоце Секулоски – *ѝреѝсѝавник во ѝреѝседаѝелсѝивоѝо на ККБП*
- Историја на уметност и археологија - Наташа Јариќ
- Литературна уметност - Виктор Галески
- Драмската уметност - Игор Трпчески

☸ **Претседателственици на професионални здруженија**

- Православна здруженица – Отец Климент
- Исламската Здруженица - Латиф Асаноски

☸ **Претседателственици на деловен сектор**

- ТА “Бран” - Бранко Карески
- ТА “Интер Турс” - Златко Јанкуоски
- ТА “Пелагонија Турист” - Зоре Митиќ
- АД “Прилепска Пиварница” - Сашко Самарџиоски
- “Микросам”- Благоја Самакоски
- Печатница „Тирекс“ – Владимир Атанасоски
- „PSW Toshiba“ - директор – г. Хари Локвенец - *претседателството на ККБП*

☸ **Претседателственици на Локална самоуправа**

- Советот на Општина Прилеп - Претседавач на Совет на ОП - Борче Ристески
- Член на Совет на Општина Прилеп- Советник за култура на Градоначалникот Габриела Николоска- *претседателството на ККБП*
- Главен градски архитект - Катица Димовска Талеска

☸ **Претседателственици на граѓански сектор (ГС)**

- ЗГ „Друштво за наука и уметност“ - д-р Дукадин Камшиќоски
- ЗГ “Визант” - Златко Крстески
- ЗГ “МКА”- Виктор Андоноски
- ЗГ “АГТИС” -Александар Цветкоски - *претседателството на ККБП*
- ЗГ “Центар за современа ликовна уметност” -Гордана Бабиќ Јанеска

☸ **Експлицитна поддршка:**

- Либерано Демократска Партија - Ристо Николоски
- ВМРО-ДПМНЕ - Маријан Ристески

- СДСМ- Благоја Гешоски

☼ **Други членови на Собранието на ККБП⁹**

-Претставник на Министерството за култура - Илија Велкоски

- *претставник во претседателството на ККБП*

- Независен менаџер во културата - Марјан Катароски - *претставник во претседателството*

- Претставник на гимназија „Мирче Ацев“ – Трајче Зуљамоски

- Претставник на Фестивалот Долнени - Златко Лашкоски

- Претставник на КУД Мирче Ацев - Божидар Василески

Г. Реализирани активности –

Г.1.2.Извадоци од одржаната конституивна седница 06.11.2003

☼ **Градоначалник на О.Прилеп - д-р Сашо Пирџаноски**

Ја искажувам мојата радост и задоволство од поканата да ги поздравам присутните на оваа конституивна седница на ККБП... Поканата да започнам со учество во овој борд, ја добив во време кога ЛС немаше идеја како понатаму со културата, имајќи ги предвид новите права и обврски што треба да ги преземеме по имплементирањето на ЗЛС. Очекуваме дека со имплементацијата на новиот Закон, ЛС во полна смисла ќе биде алатка за организирање на културниот живот во Прилеп. Децентрализацијата не треба погрешно да ја сфатиме како дерегулација и мислам дека ККБП ќе биде тело што ќе создаде капацитет да ги дочека надлежностите и доделените пари ќе ги преработи во подобар производ за граѓаните. ...Посебно се израдував од составот на ова тело, што ја наметна дилемата дали културата треба да ја оставиме само на културните работници, дали културата е и поле на јавна политика... во светот веќе се работи меѓусекторски, овој принцип кој владата го промовира во сферата на економијата, овој кластерски принцип АГТИС перфектно го промовира во областа на културата. Ви

---

⁹ На ова место би напоменале дека членството во ККБП не е ограничено, но според статутот на ККБП, секои 10 членови имаат свој претставник во собранието на ККБП

посакувам оваа идеациона основа да ја унапредите, правилно да ја организирате и претставите, да ја експлоатирате за наша корист, за корист на граѓаните на Прилеп, да ја наплатите и правилно поделите меѓу тие кои тоа го заработиле.

☼ **Заменик министер за култура на Р.Македонија - *Ѓ-ѓа Мелиомени Корневи***

Го изразувам задоволството што сум поканета од АГТИС на оваа акција денес. Моето задоволството е од таму што овој проект, создавањето на тело што ќе се грижи за културата на својот град, се случува во вистинско време, кога течат активностите за децентрализација и кога се размислува за претстојните локални избори. Последен момент е организирано да се насочат активностите кон јакнење на капацитетот на локалните заедници за преземање на одговорноста и убавиот предизвик што се вика култура на локално ниво...Чест ми е што сум во Прилеп, кој низ историјата се покажал како една од највигалните, стожерни точки на културата на оваа земја, град од кој излегле многу афирмирани личности, а тој никако да се исцрпи, Прилеп има неисцрпен капацитет во областа на културното творештво... И не е случајно, што една ваква активност, во ваков состав, започнува од Прилеп... Децентрализираниот модел го следиме како дел од подготовките за придружување кон Европската унија, модел кој предизвикува неизвесност, страв и дилеми од ефектите на имплементирањето... Тоа е разбирливо заради тоа што општините немаат доволно материјален и кадровски капацитет, *неинституционалните форми на културно живеење го немаат овој капацитет и имаат поддршка како АГТИС, пример кој не е единечна мерка за она што се случува и во други општини.* Работата на невладиниот сектор, Министерството и декларативно ја охрабрува и ги поддржува во обидите за преземање некакви поголеми акции и покрупни чекори. Децентрализацијата е еднонасочен процес кој ќе се одвива претпазливо со одредени филтри и механизми што ќе треба да обезбедат амортизацијата на потенцијалните последици... На крај, на АГТИС сакам да им честитам што го нашле рецептот и го патентирале моделот, којшто исто така успешно треба да го промовираат и распространат...Ви посакувам успешна работа.

Д.ПРОЕКТНИ РЕЗУЛТАТИ – В. ИНДИКАТИВНА КУЛТУРНА СТРАТЕГИЈА НА ПРИЛЕП (ИКС)

1. Цели на планирањето

ИСКР има за цел да го насочи планирањето на развојот на културата.

Ултимативна цел: Почеток на процесот, кој треба да го ревитализира и суштински- реорганизира културниот живот во Прилеп.

II. Што е индикативна стратегија за културен развој (ИСКР)

ИСКР е ниво на прогностички капацитет на Заедницата во врска со сопствената култура, со помош на кој треба да се одговори на мошне актуелни прашања од областа на планирањето на културниот развој, тргнувајќи од постоечката состојба и поедини нејзини делови, кои можат да се искористат, корегираат, изменат или заменат, во склад со употребливоста за визионираните содржини. Со тоа, ИСКР е идеолошкиот дел на Стратегијскиот план за култура и оној дел кој треба недвосмислено да ги ориентира идните планови, да ги подреди поединечните акции во концизен и логичен след, кои плановите за култура ќе ги направат предвидливи, насочени и оперативни, поврзани со другите стратешки акти на Општината и државата.

Оваа ИСКР ги има во предвид сите релевантни закони, донесени и објавени стратегии, меѓународни акти и конвенции, манифести и сл. ИСКР како еден мошне фокусиран вид планирање има намера да ги фаворизира оние аспекти на културата, оние делови на спомениците на културата, функции на организациите и институциите од областа на културата, човековите капацитети во културата и да ги постави во еден концизен след, кој е способен културата и природното наследство да ги експлоатира на нов начин. Оваа селективност има за цел да не извлече од стерилните форми и манири на нефлуентната култура, која само служи за очување на статуси, политичка манипулација и извонредно негативна селекција, од кои резултатите ги знаеме и секојдневно ги чувствуваме.

III. Класѝерски ѝрисѝај во секѝорскојо решавање на насокиѝе на развој на кулѝурајо

Имајќи ги во предвид сознанијата дека нивото на хумани капацитети во применетата политика, културното операторство, менаџментот во културата, неискуството во планирањето на културата, како и меѓусекторскиот пристап, не се силна страна на оваа држава (и не само во културата), ние се одлучивме на проблемите на планирање и управување со културата на локално ниво да им пристапиме кластерски. Така, формиран е **кластерот за култура** на Прилеп, кој беше промовиран на 06.11.2003 година и вклучува лица од етаблираната култура, независни културни творци и актери, менаџери од областа на културата, деловниот сектор, локалните одлучувачки инстанци, граѓанскиот сектор и експерти. Ова тело званично го нарекуваме **Креативен Културен Борд на Прилеп (ККБП)**. Со тоа (мислиме) дека ги зајакнавме позициите и капацитетот на телата, кои треба да ги изготват базичните акти за култура, но воспоставивме и општествена грижа и контрола на локалните субјекти за културата на локално ниво.

III/1 Фази на формирање и етаблирање на ККБП

1. Институционален развој и организациско јакнење, јакнење на институционална соработка во земјата и странство;
2. Градење капацитети за планирање и имплементација на зацртаните стратегии
3. Стратегиско планирање на развојот на културата и воспоставување демократски процедури за потреби на планирањето; Планирање и имплементација на децентрализација во културата, со дисеминација на модел на организирање низ целата држава и градење системи на соработка,
4. Помош во креирање на институционална рамка на муниципални здруженија во едно Национално здружение и работа во рамки на таквиот пристап.
5. Стимулирање на развојот на пазар на културни производи, самоодржливи пазарни структури, формирање и мотивирање на финансиско – културни бордови,
6. Фаза на институционално поврзување, воспоставување соработка, членување во домашни и меѓународни здруженија,
7. Финансирање и пристап до квалитетни обуки, школи и академска соработка и сл.

IV. Корисѝи од ИСКР за есенѝијалносѝа на кулѝурноиѝ живоиѝ во Прилеј

☞ *Мисија:* Воспоставување систем на флуентни културни политики преку оценување на можности за културен развој на Прилеп, трасирање на насоки за креирање културни политики, творечко преиспитување и фондирање на одржливи структури во културата и планирање на методи за мобилизација и управување со хуманите капацитети, кои градот ги има или би требало да го охрабри нивното формирање.

☞ *Визија за кулѝураиѝа на Прилеј:* Визија на овој акт е културата да ја инструментализираме за општествени цели, која врши врвни општествени интервенции, за корист на државата, општината, нивото на култура, развојот и презервацијата на културното наследство и на актерите во културата. Со тоа, овој документ ги прифаќа динамичките одредувања на културата, кое го става поединецот во центарот на вниманието и се движи кон либерални концепти на организирање во културата.

V. Принципи на планирањето

Производот на планирањето треба да претставува стратешки документ, кој ќе даде долгорочна визија, од која ќе произлезат правните и други инструменти на културната политика.

☞ *Неколку од врвниѝе йринѝиѝи на планирањето:*

1. Активности, кои би претставувале несомнено подобрување на квалитетот на културното и природно наследство;
2. Партиципативност, законитост (неколизивност), градење системи на влијание врз властите и политиката;
3. Акцент на среднорочно планирање;
4. Изедначувањето на можностите на актерите со различна позиција во системите на финансирање;
5. Поврзување на стратегијата за култура и севкупната урбана Стратегија, со цел да се гради специфичен сенс на градот;
6. Вклучување на околината на Прилеп (целата територија на Општина Прилеп);
7. Одржливо и исплатливо инвестирање на државни средства во културата;

8. Градење капацитети во културата преку јакнење и насочување на хумани ресурси и нивна позитивна селекција;

9. Насочување кон одредени сегменти на културата кон изведувачки активности, односно креирање можности да се покаже наученото;

10. Насоченост кон градење традиција, искористување на кредибилитетот и староста на постоечките манифестации;

V.1. Принципиите на крајкорочното планирање би се ориентирало кон предвидување и кодификација на можни проекти, кои би требало да бидат компатибилни на среднорочните планови и би претставувале подготовка за остварување на среднорочните цели. Овој систем би се одвивал преку јасни и транспарентни едногодишни *програми*, на кои би конкурирале сите заинтересирани актери во културата на локално ниво. Тие програми би биле составени од индикативно планирани активности, кои би биле групирани околу неколкуте темелни стратешки определби на Планот за културен развој на Прилеп или припреми за нивно остварување.

V.1.1. Програмскиот индикатори за крајкорочно планирање се првични насочени согледувања околу успешноста на едногодишната Програма. Таа содржи анализи за: Цели на програмата, Опис на пожелни проектни активности¹⁰, Целни и кориснички групи, Буџет, структура и висина на буџет, Критериуми за аплицирање и избор, крајни рокови и пропозиции

V.2. Принципиите на среднорочното планирање се базираат на развој на културниот туризам, што се темели на неколку индикативно одбрани премиси на културното и природно богатство на Прилеп и делови, кои недостасуваат во културниот мозаик¹¹, а коишто се визионирани како несомнено потребни

¹⁰ Базиран на јакнење на едукативните функции на институциите и проектите, презентациониот капацитет и презентации на природното и културно богатство, финализирање на производи од културата и јакнење на менаџментот (операторството)

¹¹ ЛС нема да биде во можност да ги планира трансферите во културата – навремено и точно, што планирањето на локално ниво го прави неефикасно. Заради тоа потребно е да се изградат локални стратегии во врска со децентрализацијата во културата и трансферот на надлежностите и парите. Тоа не води до позиција на претпазливост и градење капацитети за прием на таквите надлежности и финансиска моќ спрема централните власти.

и кои го поддржуваат општиот културен и економски развој. Недостатокот на меритокритичност на централните институции води до големи непознатици во планирањето на културата на локално ниво. Среднорочното планирање се одвива преку насочување на проектните производи (од програмското планирање) кон исти цели и ги акцептира, оценува и индикативно ги групира тие производи во концизни целини (група проектни производи за една иста намена), кои потоа ги предочува на подкластерски интересни групи¹², со цел да се создадат програми за финансирање или Програмски индикатори за среднорочно планирање. Овој вид планирање е насочен кон *Физибилити студији*¹³, кои би биле финансирани од различни извори и кои би биле контролирани спрема уделите во финансиската конструкција на Студијата. Исто така, среднорочното планирање би се базирало на идентификувани потреби на граѓаните и на културата, кои не можат да се задоволат само со деловни интервенции, туку и со интервенција на ЛС и Министерството за култура – директно или преку наменски локални грантови.

✿ ***Некои од принципите на среднорочното планирање:***

- Одржлива заштита на културното и природното богатство преку креирање системи за делумна самоодржливост, инволвирање на трети сектори во секторот за култура заради остварување на самоодржливи манифестации, комбинации на дејствување на актери со различни интереси во културата и заради обезбедување на финансирање;

- Заштита и унапредување на урбаниот простор и медискиот културен простор;
- Деполитизација во културата;

---

¹² Тоа се интересни форми на здружувања, кои настануваат на база на Физибилити студиите за култура, културен туризам, други форми на понуди и комбинации на сектори. Тоа би биле склопови од заинтересирани инвеститори, донатори, алтруисти, изведувачи и градежници, тела на ЕУ, агенции и други заинтересирани деловни субјекти, странски амбасади, НАТО... кај кои и тоа во самата студија ќе биде предизвикан интерес за финансирање или донирање, заради сопствени причини.

¹³ Оваа студија се базира на придобивките на краткорочните проекти, интересот на идните актери во финансирање и имплементирање на содржините на студијата и моќта да се направи ваквата конструкција одржлива. На пр. Таква физибилити студија би се однесувала на Маркови Кули (индикативна експлоатација за културни и туристички намени), Трескавец, Мариово, карпести и културни комплекси, детско одморалиште Витолиште, празникот Проштени Поклади...)

- Носење законски акти на локално и национално ниво, па дури и дериватни акти наменети за потребите на културниот развој на Прилеп

- Индикативно насочување на институциите на системот кон препораките на Стратешкиот план за култура на Прилеп.

V.3. Долгорочниот планирање треба да обезбеди стабилност, планиран и долгорочен развој на културата, долгорочни цели, како генерални насоки на развојот на културата. Создавање на еден креативен амбиент, кој културата ќе ја подигнат на ниво на култура на живеење.

☛ Некои базични принципи на овој вид планирање:

- Врвна презентација на државата, односно нејзиното културно и природно наследство во светот и креирање капацитети за тоа; Обезбедување услови за несметано презентирање на културите на другите етноси, конфесии, културни групи, идеолшки движења во културата, културни правци и погледи кон културниот живот;

- Креирање на регионални културни и културно – туристички;

- Прифаќање на либералниот концепт на управување со наследството;

- Јакнење на дијапазонот на манифестирање на културата и нивно временско групирање; Јакнење на домашниот алтруизам и мотивирање на инвестиции во културата;

- Креирање информациски модели и стандардизирање на размена на податоците, дисеминација на културни модели и вредности во светот, а посебно кај иселениците во странство;

- Прекугранично поврзување низ заеднички програми за креирање културни понуди, учење, размена на искуства и информации;

- Јакнење на стратешкото планирање и улогата на врвните планери и имплементатори во културата;

- Хармонизација на закони, понуди, процедури, со европските и креирање системи на препознатливост и стандардизации.

VI. Објаснување на индикативниот избор на културни и природни содржини, како базични содржини за културно – туристичка експлоатација

Културата може да биде најинтересната и најдосадната работа на светот. Тоа значи дека по неа туристите можат “да трчаат”, но и да ја одбегнуваат¹⁴. Заради тоа, културните содржини на Прилеп ќе бидат “спакувани” спрема приказните, кои ги следат туристите за клиентите. Тоа не значи повик за кичот и ниските културни производи, туку врвна грижа на актерите во културата и повисоко ниво на презентација и инструментализирање на богатството за културни, развојни и општо – општествени потреби. Да наведеме само некои од тие приказни, кои културниот производ ќе го претстават на индикативен начин¹⁵:

- Состојбата со воени дејствија од XIII, до XIV век, (оружје и оклопи, производни центри, грбови и ознаки, политички интриги, начин на војување, комуникација и движење на војските, мачење и тортури, труења во кралските семејства, освојување на цитадели, комуникации и системите за нивна контрола);
- Високата култура на средниот век: женидбени врски на властелата, стратегијата на Византија кон племињата, нивни федерации и конфедерации, специфичен начин на племенско уредување...;
- Животот во праисторијата, посебно духовниот живот, “првите банки” во праисторијата (жртвеници¹⁶), религијата во праисторијата;
- Маркови Кули: Крал Марко – историски вистини и легенди¹⁷, Манастирот Св. Апостоли, економскиот живот во среден век, приказна за словенскиот трон...);

---

¹⁴ Што би претставувал Акропол без “приказните”?

¹⁵ Маркетиншки и културно правилно претставена културна понуда, како склоп од содржини, кои не претставуваат целовит пристап кон запознавањето на еден споменик, целина или комплекс, туку само на оние содржини од тие целини и споменици, односно нивни аспекти, кои една туристичка посета ќе ја направат интересна, едукативна, вредна за паметење, во склад со капацитетот на посетителот, навиките, возраста, статусот, интересот.

¹⁶ Во Завод и Музеј постои систем на жртвеници, кој е вистински раритет во светски рамки и кој без својата “приказна” претставува само куп кал.

¹⁷ Конкурси за маскоти, брендови, најразлични ликовни мотиви, каде е КМ мотив и инспирација

- Тутунот (народна манипулација, историјат - од рана историја до современа обработка, рекламирање и феноменологија...);
- Други народни ликови и нивна експлоатација, личности од Прилеп и прилепско, кои имаат посебно место и улога во историјата или националната историја;
- Етнографски приказни за вакафни, осојнички, опасни места, демони, легенди, етномузика, лековито дејство на води, места и етнографски објекти, приказни за скриени богатства и нивните митски “чувари”;
- Духовната култура низ неколку народни обичаи¹⁸;
- Животот во различни векови во рурална средина¹⁹, кои можат индикативно да се уредат за најразлични видови експлоатација (филмски сканзен, рурален туризам, воздушни бањи, места за творци, место за психолошко – психијатриски третмани...);
- Приказни за природната екстравагантност и посебност на Мариово²⁰
- “Чаршиски мајтапулци”, приказни за храната и чаршиски живот, вистинити настани од минатото на градот²¹;
- Соживот на етничките и конфесионални заедници во Прилеп и прилепско низ вековите низ специфичниот начин на производство, видовите занимања и етнички предоминанти за занаетите и многу други нешта во оваа референцијална рамка²².

¹⁸ Додоле, Прочка, тајни општества, маскирани поворки - Мечкари, Бабари, “мртви дни”, Ѓурѓовден, Бадник, селски и семејни слави, Велигден, Василица, обичаи базирани на блиската митологија и многу друго.

¹⁹ Напуштени мариовски села, со извонредна амбиентална, етнографска и уметничка содржина, кои се погодни за осмислување на сканзени, кои се извонредно интересни за туристите и претставува врв во музејската презентација.

²⁰ Огромен број вистини за Мариовскиот басен: надгранични видови животни, топлина на тлото на Мариово и големиот број ботанички ендемити, приказната за рудникот Алшар и Јорандитот, девственоста на Мариово од гледна точка на незагаденоста, грабливите птици (супови, кралскиот египетски сокол, најбрзото животно на светот – соколот Фалко, ендемска птица – единствена во Европа), присуството на 64 ендемитски видови растенија и животни – повеќе од цела Европа заедно, отровните животни и растенија, “риболовни приказни”...

²¹ Мошне експлоатиран метод на презентација, во која централно место има животната историја на “главниот јунак” и преку неговата судбина се доловува духот на едно време (метод на историја низ лична историја).

VII. Избор на валидни индикатори

Дел од нив се резултат на истражувањата на АГТИС во проектот: “Од пајажина исткаена свила”. Исто така ќе бидат земени и анализи на законски акти, препораки и искуства од културни творци, оператори и експерти од Македонија, но и од Европа. Индикаторите, кои ги користевме во оваа стратегија се избрани од неколку области на планирањето и се инкорпорирани во текстот како сублимативни изводи или во форма на фусноти.

VII.1. Овие сирајешки индикатори:

- **Светските трендови за еко и етно туризам;**
- Прилики заради ориентација на елитниот туризам кон богата клиентела²³;
- Европски планови за развој на еколошки чисти, одржливи и здравствено валидни форми на туризам како и тенденции кон транзитен туризам и раслојување на општеството во соседните земји и пораст на цените на приморјето, заради влез на земјите во ЕУ²⁴

VII.2. Домашни сирајешки индикатори:

- Прескапите и екстремно неквалитетни услуги во повеќето традиционално познати летувалишта за домашни туристи,

---

²² Стратегии и содржини за културна деконтаминација, кои би биле поддршка на напорите на Владата на РМ. Во таа област постојат големи донаторски куќи, кои финансираат такви уметнички и културни проекти.

²³ Елитниот (капачки) туризам во земјите на ЕУ доведе до силно поскапување на цените на услугите, па со тоа и до селекција и насочување кон туристи со подлабок џеб. Така, огромна маса работници од запад и ниската и средната – средна класа не можат да си дозволат посети на овие локации, кои се елитизираа и насочија. Заради тоа, агенциите започнаа со понуди, кои имаат пониски цени со понуди од “трети земји”, кои покрај ниската цена на услугите, нудат “екстравагантности” од етничка, културна и феноменолошка природа.

²⁴ Тука се мисли (пред се) на Грција, во која стандардот во Северниот и Јужниот дел многу се разликуваат, но исто така и цените на услугите. Заради тоа оваа целна група од Северна Грција ја прави легитимна целна група за погранична понуда – во Прилеп. Етничкиот состав на тие туристи ја поддржува нашата оценка. Во текот на 2003 година направени се и неколку викенд тури, со туристи од Северна Грција, но понудите од наша страна беа крајно слаби.

- Неквалитетна и стерилна културна понуда на ниво на цела Македонија и непостоење вистински културен туризам²⁵ и непостоење свест за креирање локални културни политики.

VII.3III. Локални сѝрајешки индикатори:

- Компаративни предности на хуманите ресурси во Прилеп, пред другите места;
- Висока концентрација на споменици на минатото, природни реткости од највисок ранг и високо рангирано значење на културно – историски комплекси, богати музејски збирки, културна инфраструктура;
- Огромна невработеност и достапност на школовани кадри²⁶;
- Висок иновативен, уметнички и креативен потенцијал²⁷ и
- Традиција на високи културни производи²⁸.

VIII. Промовирање сѝрајешкија за ѝурисѝички ѝункѝови, ѝурисѝички ѝури и уѝилиѝи комѝлекси

Туристѝичкаѝа ѝура како “ѝроизвод” на кулѝурниоѝ ѝуризам е обмислен систем на културно – туристѝички понуди, во одредено времетраење, со одредена цена на чинење и инволвирање на различни актери и иматели на лиценци во културата, како и операционализација на систем на локален туристѝички данок.

Туристѝички ѝункѝ е контролна точка за задоволување на различни потреби на клиентите, во која на посетителите им се нудат културни производи, содржини и задоволување на потреби, во зависност од нивната желба да потрошат пари. Тоа е контролиран систем на продажба на производи и услуги, во кој само инволвираните инстанци и личности би имале материјална добивка. Тоа се прави преку “Утилити

---

²⁵ Базирани на централното финансирање и негативната селекција на хумани ресурси

²⁶ На кои, сепак, им е потребна доседукација, заради тоа што универзитетското образование кај нас е сосема стерилно и не одговара на реалните потреби на општеството

²⁷ Огромен број познати и признати уметници, културни дејци...

²⁸ Прилеп до 1982 година беше еден од најпознатите културни центри во Европа

комплексот”, кој е составен (само еден начин на уредување на таквиот комплекс) од место за одмор после патување, киоск за храна, продавница за сувенири, други продавници со потребшттини за клиентите, пункт за нудење услуги за водење (куратори, специфичен тип на народен превоз, печатени итинерари...), туристичка агенција, тезги за производи, галерија за уметнички производи.

IX. Појавдени валидни места за културен, еко, етно, манастирски туризам:

- Маркови Кули - Варош (повеќе комплекси културни и природни споменици²⁹)
- Природен и културен комплекс “Трескавец”-со црква посветена на Успение на Пресвета Богородица³⁰;
- Природен и културен комплекс во с. Зрзе, Манастир со црква посветена на “Св. Преображение“;
- Постојаните поставки на Завод и Музеј – Прилеп (Музејот за тутун, Галерија на икони³¹, Археолошката³² и Нумизматичка збирка³³);
- Мариово с. Манастир со црква посветена на Св. Никола, Штавица³⁴, етнографски карактеристики и реткости, постоечки објекти и инфраструктура³⁵, раритети, ендемски видови и други реткости);
- Ликовната уметност, збирки и понуди на производи од тој домен³⁶;

²⁹ Посебен извод во драфт верзија, кој ќе биде претставен со Стратешкиот план за култура.

³⁰ Исто

³¹ Која би била претставена во референцата на сакрална уметност, со црквата Св. Благовештение.

³² Нагласок на праисторија и антика и специјализација на куратор за претставување на духовната култура во праисторијата. Овде се мисли на школски тури со интерактивна настава и посета со партиципација на клиентите во презентацијата.

³³ Препорака за формирање на Постојана нумизматичка поставка

³⁴ Проект за филмски сканзен

³⁵ Во сл Манастир – објектите, кои му припаѓаат на ф-ка “Партизанка”, кое може да се испланира за – Проект ДЕКС.

³⁶ Развој на нетрадициски видови занаетчиство, со посебен акцент на применетата уметност, во служба на туризмот, уметничкото занаетчиство и уметничките форми за производство на производи од секојдневниот живот.

- Карпестата уметност (Мариово³⁷, Мариово - ендемски видови³⁸ Маркови Кули и Задград, Природен комплекс “Трескавец”, Комплекс “Кукул”³⁹; Горно Село⁴⁰, Марков Град – Кален; локалитет “Каменица”, Селце...;
- Стара чаршија (Саат кула, Чарши Цамија, Чифте Амам, Пазарот⁴¹, пружање на услуги за клиенти⁴²;
- Стара чаршија (Народна материјална култура, со посебно место на традициското занаетство⁴³, кое би претставувало замена на индустриите на културата⁴⁴).

X. Споменици на културата и природно наследство во систем на “јунктови” за културно – туристичка експлоатација

☛ Ојштии барања за секој комплекс (“јункт”)

Комплетирање на документација и договарање на презентациски сетови, договори помеѓу инволвирани институции и инстанци, планирање на комплетна заштита на културните и природни објекти, воспоставување операционално ниво на планирање со имателите на лиценци, Креирање идентификациони рекламни содржини (брендови, сувенири), обезбедување дозволи и ефективна граѓанска, законска, стручна контрола над планирањето и акционите единици, планирање на понуди и содржини за повеќе видови експлоатација на комплексот, урбанистички решенија на просторот, креирање системи за инволвирање на заинтересирани инвеститори, сектори и инстанци на државата...

³⁷ “Градок” – културен комплекс – Мариово, со најзачувана Базилика, извонредно природно и амбиентално богатство, кое чудоневидува, хидрографија (еден природонаучник изјави: “не постои нешто повеќе - ова е врв на творештвото на природата”); Железна Врата – Мариово; Црна и нејзиниот кањон,

³⁸ Три документарни филмови на “Пегаз” продукција, автор Благоја Ристески - Платнар

³⁹ Зооморфни форми, култни места, геостратегиски места, тврдина. Извонредно богат и интересен комплекс, кој е секако од нулта категорија.

⁴⁰ Гробници од Македонски тип

⁴¹ Која во стратешкиот план ќе биде претставена како место за градба на Безистен

⁴² Под плаштот на традициски услуги би добивале современи услуги

⁴³ Кантарциството, самарциски, свеќарскиот, казанциски, бочварски занает и сл.

⁴⁴ Барем во првиот период

- Конкурирање со документацијата до УНЕСКО за прогласување на комплексот во Листата споменици под заштита на оваа институција, како споменик на културата и природен комплекс од нулта категорија. Конкурирање до другите можни светски институции за изборување на статус на овој комплекс.

Х.1. Комплекс Маркови Кули и Варои: Паркинг простор и утилити комплекс кај црквата Св. Атанас; Утилити комплекс кај “Слопот”; Изградба пат од куќата на Дабовиќ, до главната порта на Цитаделата – Заград. Довод на вода и струја на Маркови Кули, како и креирање и изградба на одводни системи. Обезбедување на физичка заштита на комплексот со оградување на пристапите до Маркови Кули⁴⁵ и воспоставување стражарска служба⁴⁶. Планирање и градба на инфраструктура за одвивање на панаѓурот. Градење Летниковец на Маркови Кули, со комплексна музејска поставка, која го претставува градот и околината од праисторијата до денес

Х.2. Комплекс “Трескавец” – “Кукул”: Пат до Трескавец, паркинг простор и утилити комплекс во близината. Пат до Кукул, паркинг простор и утилити комплекс во близината. Осмислување на понуди, со акцент на манастирски туризам и карпеста уметност, столувањето на цареви и владетели од тој период.

Х.3. Комплекс Зрзе – Змевоец (Ѓајџен Ѓравец Прилеј – Косџинци): Комплетирање понуда од манастирски, селски, верски, природен, еко и етно туризам. Асвалтирање на патот до с. Зрзе и градба на утилити комплекс близу манастир – Зрзе. Обележување на пешачка патека до пештерата Змевоец. Комбинација со видови селски и манастирски туризам (села од висорамнината)

Х.4. Комплекс Беловодица⁴⁷: Градење на ловна инфраструктура во комплексот Беловодица. Жаживување на земјоделство (макробиотска исхрана). Градење утилити комплекс.

⁴⁵ Оградување во изворна форма

⁴⁶ Алтернативни форми (дежурства, граѓански патроли, еко – патроли,

⁴⁷ Зголемување на дијапазонот на понуди со ловен туризам, еколошка исхрана, селски туризам и комбинација од сите овие. Исто така, рекламирањето на ловниот туризам е доста полесно, заради тоа што ловците се мошне благодарна целна група, а по дефиниција (странските) ловците се од побогати и повлијателни стратуми.

Х.5. *Мариово; Проектна експлоатација*: Проект - ДЕКС⁴⁸ – Витолиште, проект: Филмски сканзен - Штавица, Проект - Балканско културно село⁴⁹, ...*Туристички џункџови и утилитетни комплекси*: Штавица, Витолиште, Расим Бегов мост, Железна капија, Кален... За одвивање на посетите потребни се комбинирани програми за еднодневни тури за посета на неколку споменици на културата, амбиенталните вредности, природни реткости на Мариово⁵⁰ и сл. Исто така, мошне лесно е можен селски туризам во многу села⁵¹.

Х.6. *Градски комплекс: Туристички џункџови* (без градба на утилитетни комплекси): Завод и Музеј⁵², Црква Св. Благовештение, Чарши дамија⁵³ и Чифте амам⁵⁴, Стара чаршија и пазарни простори⁵⁵, Дом на културата и Учестакот⁵⁶, Хотели⁵⁷, Институт за тутун - односно Музејот за тутун.

Х.7. *Манифестацији од областа на културата*, кои календарски можат да бидат искористени за збогатување на постојната културна понуда и препораки како тоа да се насочи: Театарски игри “Војдан

⁴⁸ Детско Еко-Културно Студио во Витолиште. Проект за детско одморалиште и место за развивање творечки вештини кај децата.

⁴⁹ Комплексен проект, каде секоја балканска земја има своја “куќа”. Проектот е од областа на дипломатскиот – културен туризам.

⁵⁰ Локалитети: Градок (Маркови Кули); Доцноантички и средновековен град на вливот на Дуњаска во Црна река, Манастир Св. Никола во с. Манастир, Чебртенски манастир,

⁵¹ Пример на с. Брајчино-Преспанска област. Можност за промена на кластерски пристап со помош на Министерство за труд и социјална политика.

⁵² Галерија на икони, археолошка и нумизматичка збирка (потполно нови и со нови концепции), етнографска збирка.

⁵³ Во форма на Исламски културен центар

⁵⁴ Во форма на: Галерија на современа ликовна уметност, амбиентална галерија – кафеана (локал), градска сауна, пункт за камерна музика и сл.

⁵⁵ Изградба на безистен е единствена вистинска насока за туристички намени. Најдобро би било тој да биде комбиниран со уште 2 пазарни комплекси и тоа: 1. Женски Пазар, кој би бил лоциран до безистенот и реката; 2. “Еснафски Пазар”, кој би бил лоциран зад првиот ред од сегашните куќи и сегашниот Пазар за сирење. Овие комплекси се потребни за дислокација на некои деловни гранки од старата чаршија, со цел индикативно да се насочи развојот на старата чаршија кон традиционално занаетчиство.

⁵⁶ Во рамки на Културниот центар (Театар, Прилепско Културно лето, изложби, продажни галерии на уметнички производи и сл).

⁵⁷ Со препорака урбанистички да се размисли за формирање туристички агенции околу нив, кои би биле насочени на експлоатација на различни комплекси (пунктови) и проширување на паркинг простори, како и други активности за комплетирање туристички понуди.

Чернодрински”; Прилепско културно лето; Околу верско – народниот празник “Прочка”⁵⁸, кој се одвива спонтано, но и организирано последните 2 години, можат да се предвидуваат обемни активности⁵⁹, како организациски, така и стратешки⁶⁰; Саем на пиво и скара⁶¹; Доделување на 3-то Ноемвриска награда⁶²; Интернационален детски музички фестивал “Свездички”⁶³ и школа за естрадно пеене и однесување; “Мел фест”⁶⁴; “Низа фест”⁶⁵; Дочек на нова година на плоштад⁶⁶; Денови на уметноста организирани од ЦСЛУ.

⁵⁸ Пред неколку години регистрирано е и граѓанско здружение “Прилепски Мечкари”, но тоа нема капацитети за поголем исчекор. Инаку, маските, кои обично се среќаваат се доста разновидни, дел од нив се традиционални, а некои од нив имаат извонредна оригиналност и традиционална заснованост, која ги става на највисоко место во Македонија.

⁵⁹ За организирање на манифестацијата, потребно е муниципално тело кое за тоа ќе се грижи целата година, или можно е лиценцата да се продаде на приватни стопанственици;

⁶⁰ Активности за влегување на Прилепскиот карневал во Европска асоцијација на карневалски градови.

⁶¹ Постигнати се завидни успеси во делот на финансиските и деловно - маркетиншки ефекти, но понудата на културни содржини и работата на поправка на “надворешниот видлив фронт” – култивација на фестивалот е изоставена од целата оваа активност.

⁶² По тој повод потребни се повеќе активности, маркетинг и потенцирање на интегративната функција на настанот, преку активности за градење муниципална свест, како и други индикативно насочени активности (државни и локални потреби). Потребно е и да се повиси нивото на манифестацијата.

⁶³ Во одредувањето на значењето на една ваква манифестација тргнавме од одредени критериуми. При тоа одговоривме на следните прашања: дали манифестацијата открива, едуцира, сензибилизира таленти, дали претставува поддршка на музичко и литературно творештво или само на репродуктивните аспекти, дали стимулира развој на капацитет за продукција, дали постои системска и продолжена грижа за кариерата на одреден број талентирани деца, дали создава традиција, дали врши промовирање на земјата и градот во странство, дали самите активности подрабзираат и запознавање со културно – историските споменици на градот или државата, дали го јакне капацитет на музичката индустрија, дали потенцира, стимулира, охрабрува развој на индустри на културата, ниво на организација, рекламирање, квалитет на финални производи (рекламни и производи на индустриите на културата). По тие критериуми ја избравме единствено оваа манифестација на основа на овие несомнени и проверени податоци. За жал, другите манифестации од оваа област не можеа да одговорат на критериумите.

⁶⁴ Овој фестивал е по форма “караоке шоу” и не го исполнува главниот критериум за поддршка: стимулирање творештво (поетско и музичко), и развој на продукција.

⁶⁵ Се одржа само една година и има ниско организациско и капацитативно ниво и овој акт не ја препорачува оваа манифестација за поддршка.

XI. Поголеми можни зафати за збогајување на туристичка понуда и формирање “сес” на Прилеп⁶⁷

- Реновирање на Чарши Цамија, преосмислување на нејзино уредување и пренамена во Исламски културен центар⁶⁸, Панаѓур во Варош⁶⁹. Ромски саем⁷⁰, Летниковец на Маркови Кули со музејска поставка “Прилеп низ вековите”, Ловно – туристички и макробиотски центар “Беловодица”, Детско еколошко - културно студио “Витолиште”.

⁶⁶ Формирање комплетен тендер за новогодишни понуди и инволвирање на ККБП во изборот. Тендерот се базира на комплетно осмислена програмска понуда и оценка на програмските понуди, со спецификација на минимални барања. Оваа активност има силна интегративна функција и функција на креирање чувство на припадност, како дистинктивно обележје на градот. Заради тоа потребно е да се пристапи со полно внимание на оваа манифестација, која може само делумно да биде финансирана од Општинските власти, а другите содржини да бидат дадени на тендер на приватни инвеститори. Оваа манифестација е прилика да се поддржат некои мошне потребни културни содржини како: Градски оркестар на блех музика, претставување на првенци на Музичкото училиште, градски хор...).

⁶⁷ Постојат одреден број примери во светот, каде со организирање на одредени активности е менет “сесот” не едно место, односно имицот на местото, кое нешто доведува до креирање на потполно нова слика за едно место, што од своја страна доведува до нови односи, производство и културни понуди, но и до нова класа посетители и корисници на тие услуги.

⁶⁸ Со интегрално решавање на околното уредување – во склоп на целиот комплекс на Саат кулата.

⁶⁹ Овој панаѓур е со длабока традиција, но и со долгогодишен дисконтинуитет. Препорака на ИСК: да се отпочнат активности на формирање акти за прогласување на локацијата од посебен интерес за градот, решавање на локацијата со деталниот урбанистички план, склучување договори со надлежните институции и имателите на лиценца, креирање физибилити студија за Варошкиот панаѓур и претходни активности, кои би се состоеле во осмислување на сите аспекти на организација, како и правно регулирање на локацијата. Исто така потребни се планови за ревитализација, креирање имиц и преовладувачки намени на панаѓурот.

⁷⁰ Препорака на овој План е и отпочнување на истражувања за испитување на можностите, ефектите и корисноста од организирање Ромски саем. Ако се покаже (а мислиме дека ќе се покаже) дека ова би можело да биде добра и корисна активност, тогаш би требало да се отпочне со изработка на физибилити студија за организирање на Ромски саем во подножјето на Маркови Кули. Ефектите од вакви саеми во светот се големи, како на културно, така и на финансиско поле. Со тоа се зголемува и размнатата на идеи, познанства, културни производи, навики... кои мошне благопријатно би делувале на Прилеп. Со овој аспект, потполно е слободен влезот на градот во фондовите на Европа за социјална инклузија, поддршка на маргинализирани и ранливи групи, фондови за меѓуетничка соработка и сл. Оваа активност би можела на градот да му носи многу “странски” пари.

ХII. Заштитата на урбаниот простор и имиџот на Прилеп

Еден многу важен сегмент на грижата за културно наследство е и грижата за урбаниот простор, сфатен како културно – цивилизациско ниво на живеење. Ова стојалиште ја потенцира урбаната естетика како едно мошне важно прашање во одредување на преовладувачкиот карактер, изглед (како ние го гледаме просторот, како го чувствуваме, но и како другите го гледаат нашиот урбан простор и како во него се чувствуваат). Исто така и ККБП како една од своите најизразени компоненти на мисијата ќе ја има и таа на заштита и унапредување на урбаниот простор⁷¹.

Неколку активности, кои би биле насочени кон поправање на неестетски содржини, заштита на урбаниот простор: Предефинирање на уредување на просторот околу саат кулата⁷², Враќање на оригиналниот изглед на Старата Чаршија, со поддршка на обновување на старите занаети⁷³, Поединечни лесни интервенции во урбаниот простор, Предефинирање на поставеноста на

⁷¹ Во последните десетина години присутно е проституирање и снижување на нивото на естетскиот и организациски впечаток кај клиентите (ниски проектни производи, кои ги одвраќаат клиентите и им нудат ниско ниво на задоволување на потреби и услуги). Исто така присутни се појави на скрнавеење на просторот, но и интервенции на локалитети, кои се заштитени со закон. Индикативно е тоа дека и покрај очитото скрнавеење на просторот, оштетување на локалитети и сл, не постоеше инстанца, ниту тело, кое би се спротивставило на таквите појави и тенденции, а партиската припадност на луѓето во културата беше одлучувачки фактор тоа да се дозволи.

⁷² Екстрахирање на главни специфики на Прилепската архитектура и креирање Студија за прилепската архитектура, барем околу Прилепската Чаршија. Темелна реконструкција на просторот, во која не би смеео да биде дозволено да остане ниту еден елемент од сегашното уредување, кое е пример за една катастрофално лоша, неестетска и насилничка концепција, неконсултирање на стручни лица, волонтаризам и политичко самоволие (дури и клупите не ги почитуваат антропометриските норми).

⁷³ Претходно напоменаваме за предлозите за изградба на деловни комплекси, кои би служеле за концентрација на деловни субјекти од Прилепската Чаршија. Исто така, потребно е дуќаните, кои “гледаат” во „Саат кулата“ да се подведат под етно – архитектонски режим, да се воспостави забрана за движење и ефективна заштита од движење на коли, да се регулира дотурот на стока и воопшто комплетно да се преуреди, заедно со просторот на џамијата; околните дуќани мора да добијат потребна намена, со преобладавајќи на уметнички занаети, народни занаети – полудотирани производи за туристички намени. Овде го посочуваме примерите од Будва, кога не е направена ревитализација, после реконструкција. Овде се работи за преревитализација, односно фаза на 1. десензибилизација; 2. фаза на сензибилизација 3. фаза на имплементација.

скулптуралните дела и режими на чување и заштита на истите; Изработка на комплетно уметничко – урбанистичко решение за центарот на градот, во кое просторот би се релаксирал (вишоци клупи, трафики, дуќани...), оплеменил и би се одредиле претежните функции на одредени целини; Потребно е да се инкорпорира во Деталниот урбанистички план систем на преовладувачки функции (детерминанти, кои се базираат на критериуми за насочување и конкретни функции, кои ги вршат приватни лица.

XII.1. Заштитата на медиумскиот културен простор

Во последните десетина години, присутни се појави на некритичко уредување на медиумското зрачење, работа на медиуми без лиценци и критериуми за работа и кои не подлежат на критериумите на критички суд, кои се исто така и партиски ориентирани. Со ова не сакаме да протезираме културолошко “чистунство”, туку само да се посочи дека такви медиуми нема да развиваат капацитети, кои се потребни на насоките на развој на културата и културниот туризам и претставуваат фактор на внесување нерамноправност на пазарот. Исто така, овие медиуми естетскиот, културниот и критичкиот суд го прават невозможен⁷⁴ и со тоа претставуваат фактор на контаминација на урбаниот медиумски простор. Мислење, кое овој акт го протезира е дека медиумскиот простор е суштински и влијателен дел од урбаниот простор и цивилизациските придобивки и дека е потребна поголема општествена грижа околу неговото уредување.

XII.2. Активностии за граѓанизација на културниот и општествениот простор

Сензибилизација на граѓаните за постигнување чувство на граѓанство и припадност, гордеење со сопствената култура, оригиналност на градот и дистинктивни прилепски обележја⁷⁵.

⁷⁴ Во таа насока предлагаме: Јакнење на 2 независни медиуми, односно јакнење на оние компоненти, кои ја фаворизираат едукацијата на новинарите за претставување на културен настан и културни содржини.

⁷⁵ Културни вредности и содржини, кои не се сводливи ниту на едни други, во ниту еден друг регион. Ова е важно прашање во процесот на градење идентитет. Средина со изграден идентитет не може лесно политички да се инструментализира, ниту културата да се употреби во себични цели.

XIII. Културни содржини од користи за културнои живот на градои и кои се стравешки оидредби во долгорочнои планирање

XIII.1. Музичка дејности: Секако дека во овој оддел треба да се занимаваме со едукацијата и креирање посакувано ниво на интернирани културни содржини кај младата популација, кон чувството на припадност кон заедницата⁷⁶ и планирање на слободното време на младата популација. Основно музичко училиште “Ордан Михајлоски - Оцка⁷⁷”, Здружение за византиско пеење, Културно уметничко друштво “Мирче Ацев”⁷⁸, Популарна аматерска и останати форми на алтернативна музика.

⁷⁶ Нема да успееме да формираме никаква структура без морална структура и без чувство за припадност на заедницата.

⁷⁷ ЛС во периодот што следи би требало да го реорганизира ова основно школо, за да не западне во провинцијализам-духовна состојба што многу ќе ни се доближи. Во концептот на сегашната работа на ова школо предвиден е само еден единствен завршен концерт, па со тоа наученото нема каде да се покаже, ниту можат да се споредат научените содржини. На тој начин децата остануваат хендикепирани, немотивирани и имаат чувство дека она што го работат и не е многу битно. Потребни се манифестации, на кои би се покажало наученото, би се популаризирало училиштето и би се поттикнувал интерес за едукација во областа на сериозната музика (класична). Внатрешното реструктурирање на наставната програма би морала да опфати осовременување на ова школо со нови пристапи, наставни и музички помагала, системи за избор и мотивирање на професорите (наградување спрема успехот и постигнувањата на децата и школото), со дополнителните активности на музичките уметници во доменот на аматерската изведба на класична музика, креирање на посериозни форми на презентација на изворната музика, истражувања на тоа поле, креација...ЛС би требало услугите на Музичкото училиште да ги користи во различни намени и да постои Годишна програма за ангажирање на вработените или учениците на Музичкото училиште, во пригодни оперативни целини (хорови, оркестри од различни музички жанрови, состав, обем...). Исто така, ЛС би требало во Управниот одбор на школото да делегира познавачи на планирањето во културата (барем), односно во музичката уметност. Исто така ова школо би морало да ја планира сопствената активност (ако остане на финансирање од страна на ЛС) преку поврзување со наставните програми по музичко образование по основните школи, како и преку заеднички настап со нив. Исто така препорачуваме обука за културно операторство и културен менаџмент на раководниот персонал.

⁷⁸ Потребно е вклучување на активностите на ова друштво во “градските” токови, но и стратегија за интервенција на ЛС во управувачката структура, со што друштвото би се отворило, работењето би станало потранспарентно и поуспешно.

XIII.2. Визуелна уметност⁷⁹

XIII.3. Литература⁸⁰

⁷⁹ Употребата на терминот визуелна уметност ги обединува ликовните и сценските изведби, кои се соочуваат со слична положба и ги чувствуваат истите проблеми. За овој град посебно важно е поддржувањето на веќе формираната платформа на НКС – независен културен сектор, која е развојна и веќе работи на создавање услови за инсталирање на мрежа за соработка на креативците на локално ниво, за почеток и понатаму поврзување со веќе постоечките мрежи со сличен карактер низ светот (на ова место мора да се спомне проектот „Од пајажина исткаена свила“ кој на својата веб страница издвои простор за презентација на ликовните и литературните творби од градот, на оние творци кои се согласиле на таа презентација). Обезбедувањето на просторија на НКС која ќе прерасне во некој вид културно информативен центар е приоритет во натамошното делување на НКС. Неопходно е оформување на ликовна поставка на современи креации со сите пратечки елементи, а најважно овозможување интеракција посетител - творец, како и визуелна лабораторија за дигитално творештво – за почеток експериментирање. Една од целите на ваквата современа поставка ќе биде и развојот на уметничката критика и подигање на нивото на проценка, како и обид за воспоставување на транспарентни критериуми во квалификациите на уметничкото творештво. Афирмирање на сопственото творештво пред другите творци од Македонија и предност во учествувањето на локалните колонии... Театарската сценска уметност мора да најде начин за изнајдување на алтернативни изведувачки сценски простори, а заедно со ЛС да се избори за задржување на постоечките „сцени“, да се пронајде начин 7 те стипендијанти на Драмска академија да се стимулираат за да се вратат во Прилеп, што би било и една огромна инвестиција во театарски живот; да се вложи напор да се продолжи времетраењето на МТФ и да се искористи одржувањето на МТФ за организирање на придружни активности од кои ќе се извлече колатерална корист; да се анимираат аматерски и алтернативни групи за театар, популаризација и осовременување на маркетиншкото работење на театарот; отпочнување на соработка со НКС на преку транспарентни конкурси за сценографски, критички и сл. потреби за финализирање на една претстава

⁸⁰ Анимирање на прилепските литературни творци преку постоечкото списание за литература и литературна критика “СТРЕМЕЖ. афирмација и застапеност на прилепските автори, аматерски автори (литературни клубови, наградени автори на локално и државно ниво) со издавање антолошки изданија и алманаси на (не) афирмирани. Изнаоѓање модалитети за современо индикативно презентирање на веќе постоечкиот отсек за роднокрајни автори при градската библиотека “БОРКА ТАЛЕСКИ., од Прилеп, (конкурси за литературни творби и натпревари за рецитирање на локално ниво, заживување на креативните работилници за културата на говорот и пишаниот збор, рецитација; Потенцирање на работата со младите автори. Вклопување на делумно афирмирани, (не) афирмираните при одржување на сродни манифестации – ликовни изложби, концерти (на класична музика), музички фестивали за деца и сл; Анимација на роднокрајни автори кои заради сплет на околности твореле надвор од границите на Македонија. Поттикнување на активности за превод на овие автори на македонски и изнаоѓање на соодветно место во современата македонска литература; Активирање на литературните творци (но и критичари на литературата, лектори и сл) во

*XIII.4. Амаџерска, џој, суб кулџура и разни видови алџернаџивно изведуваџиво*⁸¹

*XIII.5. Музејска дејност*⁸²

XIII.6. Осџанатџи кулџурни актџивностџи: Усвојување на ИСКР од страна на Собранието на Општина Прилеп, Креирање стратешки план за култура на Прилеп⁸³, Креирање акционен план за реализација на стратешките планови, Усвојување на овие акти од страна на Собранието на Општина Прилеп, Формирање протоколи за соработка на локалните културни институции, граѓанските организации и локално – дотираните културни институции, организации и здруженија⁸⁴, Креирање кооперативни меѓусекторски (кластери на ниво на градот) тела за споделување на визијата за донесените акти и наоѓање место на секој од заинтересираните фактори и актери во структурата на плановите; Отпочнување активности и припреми за изнаоѓање инвеститори, донатори, кредитори, Формирање на Брендони на градот и законско регулирање на нивна употреба, креирање системи на локални даноци и враќање на дел од тие средства во културата, Внес на стратешките планови во темелните муниципални акти, Креирање оперативни тела на ЛС, кои би се зафатиле со сите овие предизвици, Креирање, публикување, дисеминација на промотивен, пропаганден материјал и сензибилизација на целните групи со тоа, Креирање нови односи и баланс на сектори во/околу културата, Поддршка на аматерската

изработката на пропагандни материјали (туристички водичи, брошури, каталози, радио и ТВ реклами, спотови) заради подигнување на квалитетот на истите, во подготовката на радио и ТВ емисии;

⁸¹ Поддршката на Аматерската култура би можело да најде место во приоритетната листа на ДК Марко Цепенков, кој во креирањето на програмите за на пр. Културно лето треба да издвои поголем простор и за класичната музика, а генерална е забелешката на аматерските изведувачи за кругоста на ЕКИ во соработката. Важно е активните аматерски, алтернативни субкултурни изведувачки индивидуалци и групи да се поврзат со конкретни утврдени календарски случувања од што би се извлекла обострана корист.

⁸² Креирање кураторски изводи - базирани на научните сознанија и музејскиот материјал, едукација за презентација на културно наследство, едукација од областа на водење на музеите и музејски поставки, школување препаратори и конзерватори и др.

⁸³ Овој проект ќе ја даде Нацрт верзијата на тој Стратегиски план.

⁸⁴ На ниво на Стратешки план за култура

култура, како ефтин канал за сензибилизација на населението за заштита на културното и природно наследство и подигање на општото културно ниво.

XIV. Едукација на културни ојерајтори, менаџери во културата и стручњаци за управување со уметнички простори

Ова е една од најтешки активности, кои сепак мораат да се превземат, ако сакаме градот да постигне одржливо водење на културата и остварување на зацртаните и усвоени акти за култура. Препорака на овој акт е да се доедуцираат и стручно усовршат такви кадри. Исто така, во некои поголеми културни центри постојат (и таму не се во голем број) стручњаци за стратешки пристапи во културата, кои можат да бидат искористени со програмите на ЕУ. На нашата држава и е достапна и Програмата за едукација на природното и културно наследство, која е во склад со Препораките на Советот на Европа.

Сакаме да напоменеме дека единствен ресурс во кој вреди да се вложува и кој е потполно самоодржлив е хуманиот ресурс⁸⁵.

XV. Парџнерски односи и акџери во остварувањето на наводите на ИСКР

Верските заедници⁸⁶, Завод за заштита на споменици на културата природните реткости и Музеј, Дом на културата “Марко Цепенков” Народен театар “Војдан Чернодрински”, Градска библиотека “Борка

⁸⁵ Во препораките за локален економски развој од 1975 година, при големите реформи на ЛС, кои се случиле во Европа, единствени фактори на ефикасен локален развој се наведени: хуманите ресурси, иновативноста и споделеноста и прифатеноста на визијата за развој од страна на локалното население”. Сите други варијабиле се несигурни, неизвесни и непродуктивни.

⁸⁶ Воспоставување флуентна комуникација со црквата и почеток на процес на осовременување на црквите, поддршка на идеите и на одредени личности со посовремени гледања во структурата на црквената организација, воспоставување врски на музичкото училиште, здружението за византиско пеене со црквата, подобрување на “утилити” елементите во црквите и грижа за изгледот на услугите, производите, ентериерот и екстериерот, условите во црквите, формирање школи за занаетчиски работи за црквена намена, развивање соработка со културните институции, воспоставување црковна практика на манастирски туризам – било од верски, било од световен карактер и сл.

Талески”, Институт за истражување на старословенската култура, Неколку основни и средни училишта, Економски Факултет, Граѓански организации кои имплементираат проекти од културата.
Содржина:

**А. СУБЛИМАТ НА ПРОЕКТОТ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА НА ПАРТИЦИПАЦИЈАТА
ВО КУЛТУРНАТА ПОЛИТИКА НА ПРИЛЕП – ИПКПП**

Б. МЕТОДОЛОГИЈА НА ПРОЕКТОТ 3

В. ИНСТРУМЕНТИ ШТО НИ ПОМОГНАА ДА ГИ ЗАВРШИМЕ АКТИВНОСТИТЕ 4

Г. РЕАЛИЗИРАНИ РАБОТИЛНИЦИ 7

Д. ПРОЕКТНИ РЕЗУЛТАТИ 18

 НАЦРТ “НКТ КОДЕКС” (ДОГОВОР ЗА УЧЕСТВО ВО ККБП) 18

 КЛАСТЕР ЗА КУЛТУРА И КУЛТУРЕН ТУРИЗАМ НА ПРИЛЕП 24

 ИНДИКАТИВНА КУЛТУРНА СТРАТЕГИЈА НА ПРИЛЕП (ИКС) 31

